

KULTURHISTORISKA MILJÖER PÅ RINDÖ

JANUARI - MARS 2004

Vaxholms stad
Samhällsbyggnadsavdelningen
/Britt-Marie Bredberg

Kompletterad av Britt-Marie Bredberg tillsammans med
stadsbyggnadsenheten, juli 2004

RINDÖ ALLMÄNT

En 5 km lång bergig, skogsklädd ö öster om Vaxholm; med en yta av 4,5 kvadratkilometer. Namnet kommer troligen från fornsvenskans 'rind' som betyder ås. Åsens högsta punkt är numera ca 40 meter. Militären var inte först på Rindö!

Uppland är visserligen Sveriges yngsta landskap men redan på stenåldern (ca 2000 f.Kr.), då havet stod 30 meter högre än idag, var Rindö en grynna, där folket på fastlandet troligen hämtade fisk, sjöfågel och ägg till föda.

På bronsåldern (1800 f.Kr - 500 f.Kr), då vattnet stod 15 meter högre, hade det inre och södra Rindö stigit ur havet.

Vid järnåldern (500 f.Kr.- 1100 e.Kr) då vattnet stod endast 5 meter högre än idag hade Rindö i stort samma kontur som nu. Troligen från romersk järnålder (år 0-400 e.Kr.) finns spår av bosättning i form av fyra registrerade fornlämningar norr om Minedal och Oskar Fredriksborgsvägen. De består av:

- 1.två röseliknande stensättningar
- 2.minst åtta runda stensättningar
- 3.en rektangulär stensättning
- 4.en rund stensättning.

Rösen och stensättningarna är gravar, vilket bevisar att människor var bosatta i närheten. Fram till den kristna seden att begrava de döda på kyrkogården, begravde man de sina i ättehagen som låg mycket nära bosättningen/gården. Man kan alltså sluta sig till att någonstans här bodde de första Rindöborna.

På 1500-talet hade alla sund runt Vaxholm, under Gustav Vasas styre, försänkningar av sten i försvarssyfte. Endast huvudfarleden in till Stockholm var fri.

Från 1697 finns en lantmäteriakt över Rindö gård, som visar dess olika åkrar och gården. Man kan anta att gården existerat i åtskilliga år, när denna karta gjordes. Hela ön är i gårdens ägo och ingår i Värmdö skeppslag.

1709 under Karl XII:s krig mot Ryssland började befästningar byggas och detta kan man säga var militärens intåg.

1839-1863 byggdes Rindö redutt på den västra delen av ön.

1870 överfördes Rindö från Värmdö till Vaxholms församling.

1870-1877 byggdes fästningen Oskar Fredriksborg på den östra delen vid Oxdjupet.

1875 avsöndrades en lägenhet/tomt för bostadsändamål.

1879 byggdes landsvägen tvärsöver hela ön främst för militära behov - från den ena fästningen till den andra.

1880-talet var perioden för den första sommarvillabebyggelsen utefter stränderna. Det var mestadels arbetsstyrkor från Skarpö, Rindö och Vaxholm som byggde villorna.

1881 kom en statlig 'Förordning om hemmansklyvning och jordavsöndring'. Den tillät bl.a. avsöndring av 1/5 av jorden från skattehemman.

1885 avsöndrades 20 lägenheter för villabebyggelse.

1895 avsöndrades 50 lägenheter.

1900 hade Rindö livlig ångbåtsförbindelse och 12 st bryggor.

1913 införlivades Rindö med Vaxholms stad.

1926 tilläts busstrafik i privat regi; dock med förbehållet att hastigheten inte fick överskrida 20 km/timme och att man inte fick köra i samma hjulspår varje gång. På detta sätt kunde ju bussen tjäna som en praktisk väghållare.

1945 byggdes en flytande gångbro till Skarpö.

1956 invigdes den befintliga bron till Skarpö.

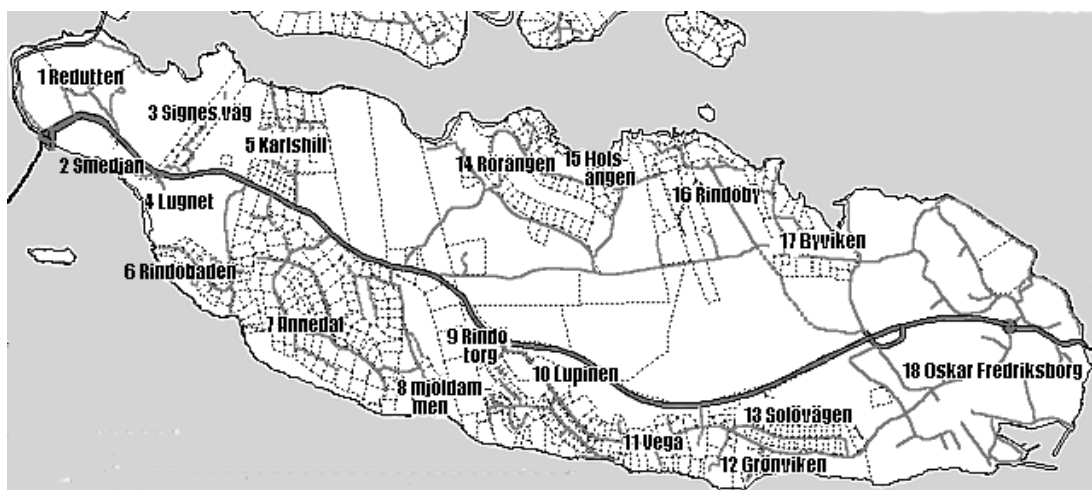
1970 kom färjelägena i öster och väster och trafikeras av Vägverkets bilfärjor.

1987 fick områdena runt Rindö Redutt och Oskar Fredriksborg status av Riksintresse för kulturmiljön, vilket innebär att den är värdefull för hela Sverige. Riksintressen är skyddade enligt Miljöbalken (SFS 1998:808): "Mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön..." (3 kap, 6§). Båda anläggningarna är klassade som byggnadsminne, Rindö Redutt sedan 1935 och Oscar Fredriksborg sedan 1996.

Bebyggelsen på Rindö har genomgått förändringar under årens lopp. Särskilt har åtskilliga hus från tidigt 1900-tal med caféer och affärer av olika slag byggts, brunnit ner, rivits - eller lagts ner och omvandlats till bostadshus. Detta gäller både militära och civila byggnader. Under 1900-talets första hälft fanns det ett 20-tal caféer på ön.

De flesta bostadshusen är nu permanentbebodda; från ca 40% på norra delen till ca 85% på den södra.

OMRÅDESINDELNING PÅ RINDÖ

1 RINDÖ REDUTT

Rindö redutt på 'Rindö kulle'. Statligt byggnadsminne sedan 1935.

Redutt = mindre skans, varifrån eld kan ges i alla riktningar. Befästningen består av ett tvåvånings stenhus, s.k. donjon, med bakomliggande befästningsvallar. Hela området är sedan 1987 klassat som ett riksintresse för kulturmiljön.

1839 började man spränga för redutten, vilket kostade 80.000 riksdaler. 20 år senare, under tiden för Krimkriget, fortsatte man arbetet.

1863 stod hela försvarsskansen klar.

Stora delar av befästningsarbetet utfördes av Kronoarbetareskåren/Grågubbarna som bestod av fångar och fattiga arbetslösa som organiserades av Fångvårdsstyrelsen i slutet av 1800-talet. Det var 2 kompanier grågubbar med 400 man av första klassen samt 200 man av fjärde klassen som arbetade. Man kunde också frivilligt anmäla sig till kåren. Man sprängde nedanför Redutten och sprängstenen sänktes i Kodjupet för att hindra fienden att lätt ta sig fram. Efter detta började arbetet med Oskar Fredriksborg vid Oxdjupet. Vid 1880-talets slut var alla befästningsarbeten kring Vaxholm slutförda. Den 29 maj 1891 kl 4.10 f.m. lämnade de sista resterna av Kronoarbetareskåren Rindö redutt för att överföras till Svartsjöanstalten på Färingsö i Mälaren.

Redutten som har liknats vid en tennsoldatsborg på Rindöns västra udde blev liksom Vaxholms fästning snabbt föråldrad.

Omedelbart bakom finns XII batteriet, en skapelse av 1800-talets sista årtionden insprängd i berget. Det var för sin tid det modernaste i sitt slag. Under första världskriget var det bevärat med 4 st 15 cm kanonen m/98. Det omges av en svårforcerad vall av spetsiga stenblock.

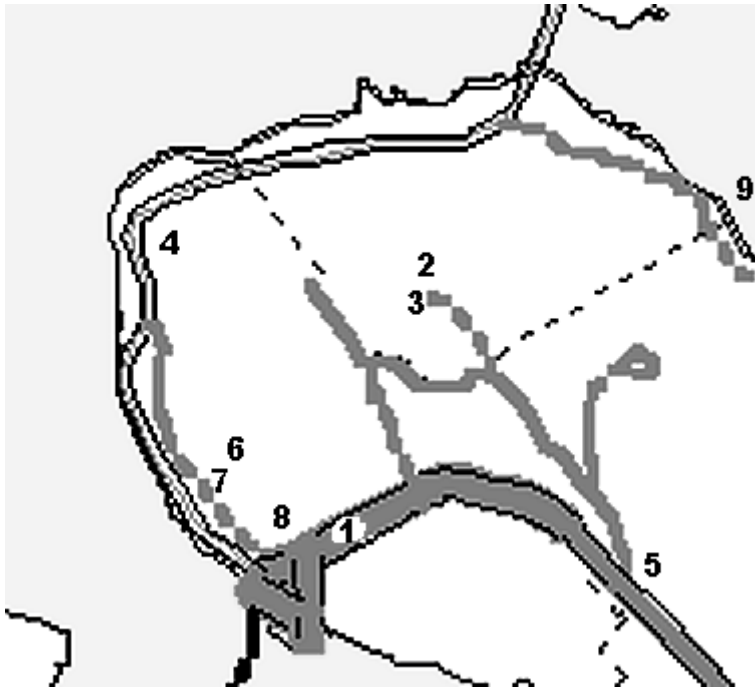
Kronoarbetareskåren byggde även vägen mellan Redutten och Oskar Fredriksborg. Den stod klar och farbar 1870 med 12 grindar utefter vägen som nogsamt skulle öppnas och stängas varje gång man passerade.

1925 kom busstrafiken igång ledd av Arvid Wigren. Maxhastigheten var 20 km/timme och han fick ej köra i samma spår. Då var 8 grindar kvar. Vägen asfalterades 1967.

Marken och Redutten tillhör fortfarande Kronan/Fastighetsverket och området utgör nu ett konstnärscentrum med utställningslokaler i donjonen, ateljéer och verkstäder, bl.a. konstsmide.

Vid Länsmansviken nordöst om Redutten finns badstrand, bryggor och båtplatser. Här låg förr många sjunkna/uttjänta prämar och platsen fick namnet 'vrakviken'.

I slutningen mot sydväst låg fyra faluröda stugor och mindre uthus, däribland en smedja som revs 1970. Idag återstår endast två av dessa hus. Det ena är ett av bostadshusen. Det är tillbyggt och tjänar numera som vandrarhem. Det andra kvarvarande huset är den gamla verkstadsbyggnaden från 1800-tal, med hög stensockel, som varit snickarverkstad och numera är förråd för Vaxholms fästningsmuseum. Denna snickarverkstad bör skyddas och kan införlivas med konstnärsvksamheten på Redutten.

- 1 Rindövägen
- 2 Redutten
- 3 Donjonen
- 4 12 batteriet
- 5 22 batteriet
- 6 Vandrarhem, f.d. bostadshus
- 7 Förråd, f.d. snickarverkstad
- 8 Färjeläge och kiosk
- 9 Länsmansviken

2 Rindö 2:263, Redutten från V.

3 Donjonen fr SÖ.

2 Rindö 2:263, Redutten fr S, i förgrunden de upprättstående vassa klippblocken som placerades där för att göra anläggningen svåråtkomlig.

6, 7, 8 Rindö 2:265, från färjan i S mot f.d. snickarverkstaden, vandrarhemmet, kiosken och färjeläget.

6 Rindö 2:265, vandrarhemmet, f.d. bostadshus.

7 F.d. snickeriverkstad, nu förråd för Vaxholms fästningsmuseum.

2 RINDÖ SMEDJA

Kronans verkstäder för reparation av båtar och bilar. Man reparerade även civila fordon. Verkstadsbyggnader från olika decennier av 1900-talet. En del revs på 1960/70-talet. De yngsta husen är från 1980-talet. Här fanns finmekanisk verkstad, båtbyggeri, bilverkstad, Kronans tvätteri i hus med hög skorsten m.m.

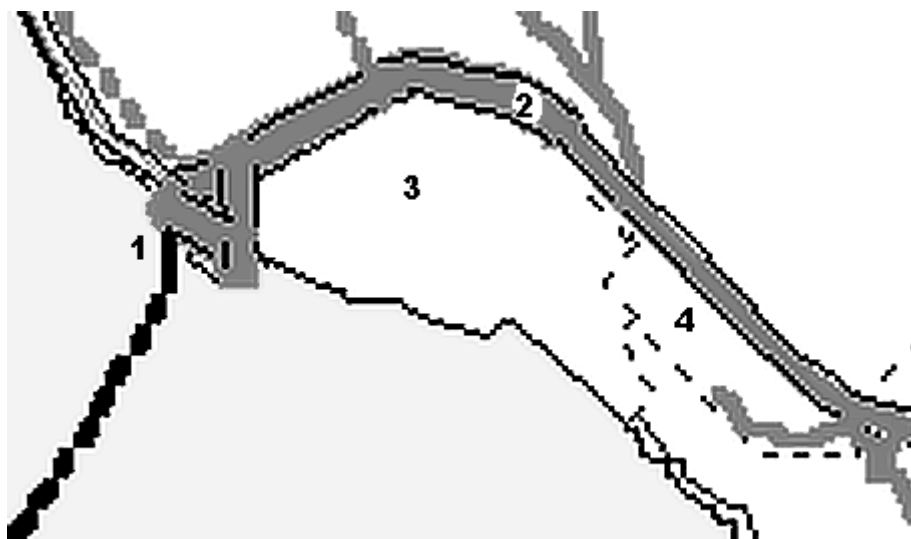
Verkstäderna drivs sedan fem år i privat regi som Rindö Marine AB.

På sluttande naturtomt utan avgränsning, varken mot Rindövägen eller mot vattnet, ligger de f.d. underbefäls- och underofficersbostäderna. Det var ursprungligen två träbyggnader i 2 respektive 3 våningar samt ett 3-vånings putsat stenhus. Trähusen uppfördes åt artillerikåren 1897 och 1899. Stenhuset som stod klart 1905 byggdes åt kustartilleriet.

Idag återstår endast ett av trähusen som har fått ny fasad i plåt och stenhuset som är i välbevarat skick. Balkonger på båda husen har tillkommit.

Husen är numera bostadsrättsföreningar på öppna marknaden.

Området är klassat som riksintresse för kulturmiljön.

- 1 Färjeläget
- 2 Rindövägen
- 3 Verkstäder och kontor, båtvarv
- 4 Flerbostadshus, f.d. underofficersbostäder

3 & 4 Rindö 2:65 & 2:260, varvet och de f.d. underofficersbostäderna, fr SV.

3 Rindö 2:65 varvsbyggnader, fr SÖ.

3 & 4 Varvet och ett flerbostadshus, fr SV.

Marinens fartyg på varvet.

4 Rindö 2:260, f.d. underofficersbostäderna, fr S.

4 Rindö 2:260, f.d. underofficersbostäderna, fr S.

3 SIGNES VÄG

Namnet på vägen minner om Signe Lundström som hade sommarhus nere vid vattnet på tidigt 1920-tal. Hennes fastighet är i oförändrat skick.

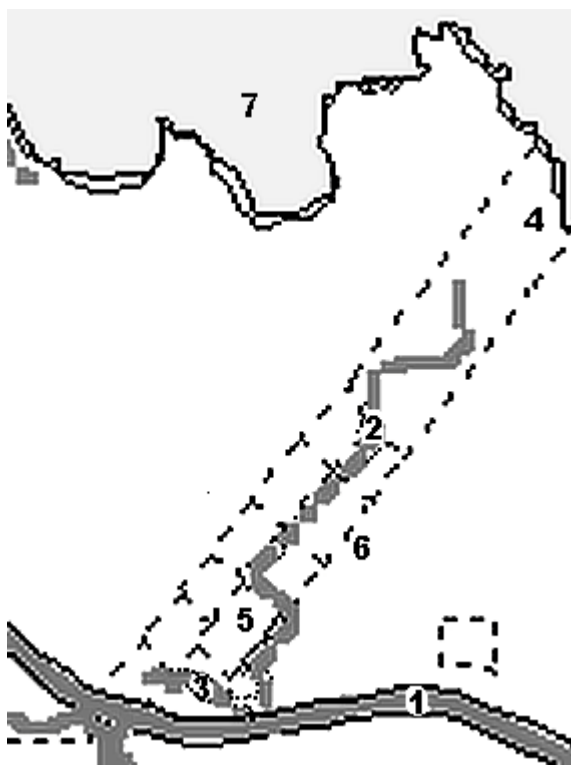
Bror Månsson som också givit namn åt en väg var tapetserare.

Ett hus av typ egnahem med grå spritputs och brutet tak, har varit underofficersbostad; numera privatägt.

Ovanstående hus har anlagda trädgårdstomter med fruktträd och rabatter. Häckar och träd utgör gränser mellan tomterna.

Ett par äldre sommarstugor finns också.

En ny styckning av området kom till stånd 1999 och nu finns/uppförs 5-6 friliggande villor.

- 1 Rindövägen
- 2 Signes väg
- 3 Bror Månssons väg
- 4 Signes sommarstuga
- 5 f.d. underofficersbostad
- 6 Ny villabebyggelse
- 7 Länsmansviken

4 Rindö 2:5, Signe Lundströms sommarstuga från tidigt 1920-tal, fr SV.

5 Rindö 2:4, f.d. underofficersbostad, fr S.

6 Nybygge vid Signes väg, fr S.

4 LUGNET MED GAMMAL KYRKOGRÅRD

Här har funnits en begravningsplats, ev. en kolerakyrkogård och kanske även viloplats för de Grågossar ur Kronoarbeitskåren som dog under arbetet med de militära befästningarna och vägarna, kanske även lik efter arkebuseringar. Vid schaktning och grävning har man funnit skelettdelar. Den exakta lokaliseringen finns det olika uppfattningar om; någonstans i detta område eller ev. mellan de båda f.d. underofficersbostäderna nordväst om område 4.

Fru Roman bodde i ett stort trähus och drev handelsträdgård. Detta eldades upp av Kronan och nu finns ett stort militärt förråd från 1980-talet på platsen.

Norr om vägen fanns Café Lillstugan på tidigt 1900-tal, inrymt i den röda villan med faluröd panel på förvandring. Granne till f.d. Café Lillstugan är Villa Sofiero.

- 1 Rindövägen
- 2 Militärförråd från 1980-tal
- 3 Villa Sofiero & f.d. Café Lillstugan

2 Försvarets förråd, fr V.

3 Rindö 2:2 Villa Sofiero & 2:3 f.d. Café Lillstugan, fr S.

5 KARLSHILL

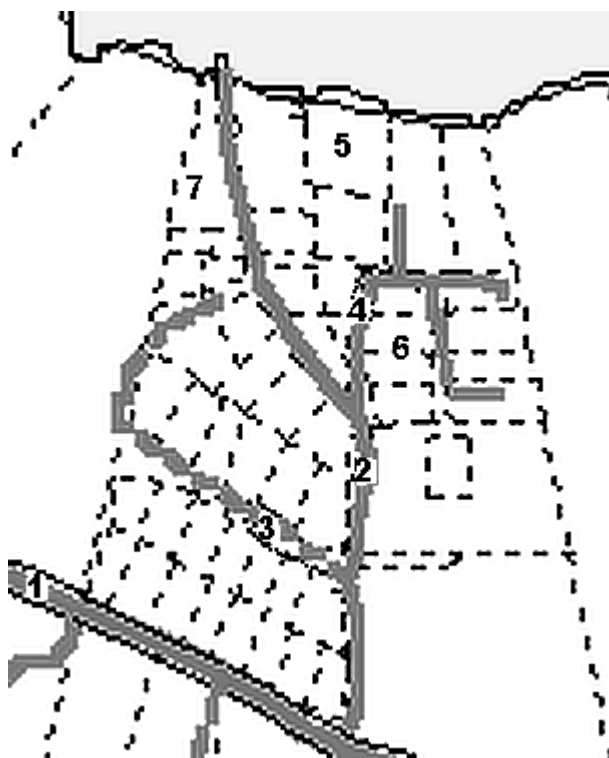
F.d. fiskeläge. Två fiskare bodde vid vattnet och en lite längre upp på land. Området styckades till fritidshustomter på 1940-50-talet.

Fiskarna och bröderna Helmer och Evert Knapp bodde på Karlshill. De var duktiga strömmingsfiskare. De rodde och seglade tillsammans med sin far till Stockholm med strömmingen. Helmer upplevde Eldkvarns brand 1878.

Helmer och Evert omtalas som arga, visa och slagfärdiga.

Vid stranden ligger själva Karlshill, som är ett välbevarat sommarnöje från tidigt 1900-tal bestående av bostadshus med veranda i två våningar, uthus, badhus, annexbyggnad och lusthus.

Nuvarande bebyggelse är för övrigt en blandning av mindre fritidshus från 1930-40-tal och några äldre egnahem och villor från 1950/60-tal. Utformningen är 1½ plan med källare och oftast med träpanel i falurött och gult. Trädgårdarna runt egnahemshusen är anlagda med fruktträd och rabatter, medan fritidshusen mera har naturtomter. Tomterna är tydligt avgränsade med stängsel, staket eller häckar.

- 1 Rindövägen
- 2 Karlshillsvägen
- 3 Backvägen
- 4 Skogsvägen
- 5 Karlshill
- 6 Sportstugor
- 7 F.d. fiskarbostad

5 Rindö 2:23 Karlshill, fr NÖ.

6 Rindö 2:211 & 2:210 sportstugor vid Skogsvägen, fr SV.

6 RINDÖBADEN

1880 upptäcktes några ovanligt järnrika källor vid Källviken. Här anlades sedan en brunnsanstalt och badinrättning som fick namnet Källvikens badanstalt. Den förste ägare till anläggningen hette G.L. Högberg. "Rindö jernkällor intaga främsta platsen bland kända källor i jordens starkaste hittills kända jernvatten". Det blev en renodlad kurort som inte hade något samhälle i anslutning. Man nådde den med två ångbåtar som tillhörde Rindö Ångbåtsaktiebolag. Båtarna gick även till sommarställena på Rindö och öarna runtomkring.

I början av 1880-talet byggdes Brunnssalongen och Restaurangen. Oscar Levertin (1862-1906) omtalar 1883: "att trakten var naturskönt kuperad och skogsbevuxen och att man här fick både barrskogsluft och mild havsluft". Effekten av jernvattnet hade enligt Levertin varit tillfredsställande. Däremot tvivlade han på möjligheten att utvidga verksamheten.

Av Källvikens badanstalt bildades 1902 AB Rindöbaden. Man annonserade den som "Brunns- & Badanstalt plus Sanatorium för nervösa, blodfattiga och konvalescenter, som ligger vid Segelleden å södra Vaxholmsfjärden". De byggnader som då fanns var ; Stora Badhotellet med 50-tal rum; Sanatoriet Tallhöjden med 60 rum med verandor; Brunnshotellet med 30-talet billigare rum; 6 villor med inalles 59 rum och 14 kök för familjer; Stora Badrestaurangen. Helpension kostade 35-40 kr/vecka. Man lockade med friska havsbad men bjöd också på andra tänkbara former av lögning i gyttja och tång, till och med myrbad. Natursköna promenader ställdes i utsikt och vattnet i Rindöns källor prisades för dess höga järnhalt. Man kunde ta emot upp till 1000 brunnsгäster.

Kort därefter gick hela anläggningen i konkurs och såldes på exekutiv auktion. Den byggnadsmaterialfirma som var största fordringsägaren förvaltade fastigheten i ett 30-tal år som sommarrestaurang. En av orsakerna till konkursen kan möjligen vara 1902 års nya Härordning som gjorde att Rindö fick ett Kustartilleriregemente, Infanteriregemente, Fästningsingenjörskompani. Nu kan man tänka sig att det skulle bli slut på de ostörda lantliga förhållandena trots att militärens musikkår konserterade på Rindöbadens restaurang. En annan orsak kan vara att yngre generationer slutade intressera sig för hälsobrunnar vid denna tid.

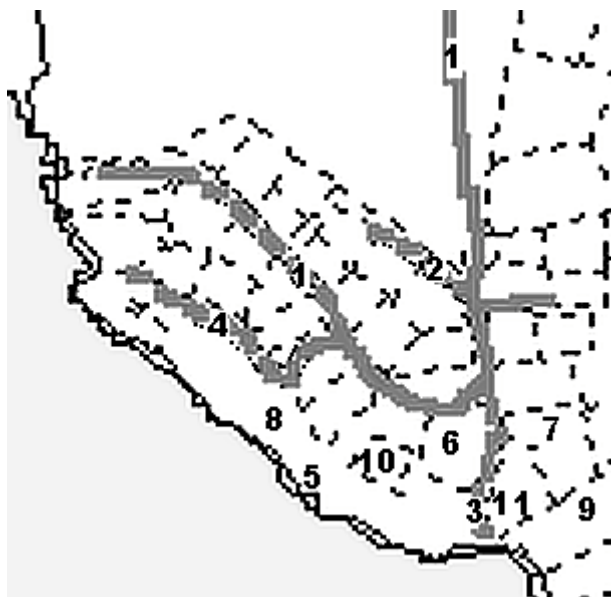
Varmbadhuset och hotellet brann ner 1908. Den äldsta byggnaden brann 1927 och i den branden omkom källarmästaren.

Den sommarvillbebyggelse som växte upp intill Rindöbaden (ett 90-tal tomtet hade skapats av dåvarande innehavaren J.L. Hedén) är bevarad. Husen är uppförda i en relativt anspråkslös panelarkitektur. Två ev. tre hus finns kvar från själva badanläggningen. Ett stort med ett unikt takvåningsparti (6) och ett i 2½ våningar (7). De har troligen varit lägenhetshotell; båda nu privatägda.

1940 kom efterfrågan på ytterligare fritidstomter i området som ledde till att ett helt litet samhälle skapades. Det består av sportstugor på naturtomter och ett antal nybyggda fritidshus. Rindöbadens Tomtägareförening har en gemensam, välhållen plats vid vattnet med dansbana och gräsmatta med flaggstång.

Rindöbadens brygga trafikeras april-oktober. Ovanför bryggan ligger imponerande husgrunder från badhotellsanläggningen. De gränsar till tomtägareföreningens samfällighet vid dansbanan.

Ett stycke väster om husgrunderna, på fritidshusfastigheten Rindö 2:170, står en cementbrunn med friskt och klart vatten. Det är med all sannolikhet en av de järnrika källorna, runt vilka hela anläggningen en gång byggdes.

- 1 Rindöbadsvägen
- 2 Björnstigen
- 3 Sjövägen
- 4 Dansbanevägen
- 5 Husgrunder från kurortsanläggningen
- 6 f.d. familjhotell kurortsanläggningen
- 7 f.d. familjhotell "
- 8 Dansbana
- 9 Moderna villor
- 10 Sommarvilla från rindöbadsepoken
- 11 Järnrik källa

5 Rindö 2:162, grunder efter Rindöbadens anläggningar, fr SÖ. Dansbanan och nya villor vid Rindöbadsvägen i bakgrunden.

5 & 8 Husgrunder och dansbanan, fr Ö.

6 Rindö 2:202, fr N. Efter badhotellsepoken fanns en sommarlanthandel i huset under en period.

7 Rindö 2:168, fr NV. Två villor som ingått i Rindöbadens anläggning, troligtvis som familjehotell; nu privatägda.

8 Rindö 2:162, 2:191 & 2:192, fr SÖ.

9 Rindö 2:201 & 2:185, ny bebyggelse vid Rindöbaden, fr V. Till höger Rindö 2:48 i Annedalsområdet.

10 Rindö 2:201, villa nordöst om stengrunderna som troligen också ingått i anläggningen, fr S.

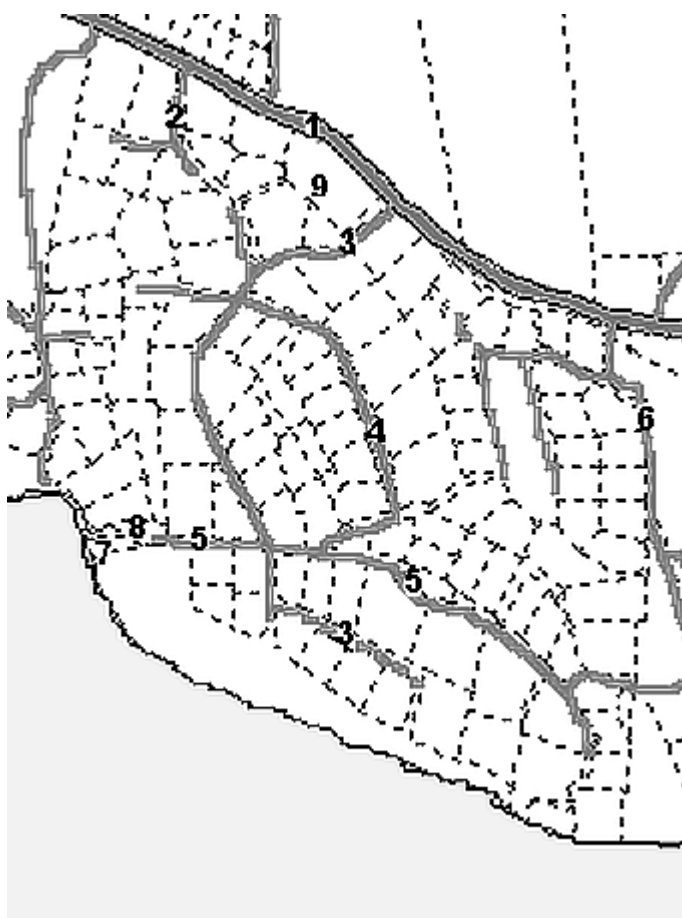
7 ANNEDAL

Annedal ägdes av familjen Sjökvist som bodde här året om (nr 9). Mannen arbetade vid Kronan och system hade tobaksaffär på Oskar Fredriksborg. Huset har drag av sommarvilla från tidigt 1900-tal med stor glasveranda mot söder och en veranda mitt på den andra våningen.

Huset genomgår nu en grundlig renovering.

Intill Rindöbaden ligger ett sommarnöje (nr 7) där del av värdet gått förlorat då fastigheten styckats av och placeringen inte längre är lika framträdande på tomten.

Vid Harvågen ligger sportstugor på relativt kuperade naturtomter, mestadels från 1960-talet (exploatör var Magnus Idar); en del av dem tillbyggda. Nya hus av fritidshuskaraktär och villor. Fortgående inflyttning i området av barnfamiljer. 1- och 1½-planshus dominerar. Genom bebyggelsens återhållsamma karaktär domineras helhetsintrycket av den naturliga växtligheten på tomterna och en bidragande faktor är att tomterna inte har distinkta avgränsningar.

- 1 Rindövågen
- 2 Harvågen
- 3 Annedalsvågen
- 4 Råvslingen
- 5 Harpaltsvågen
- 6 Rådjursstigen
- 7 Rindö 2:48, Krupps villa
- 8 Rindö 2:49, avstyckning från Krupps villa
- 9 Rindö 2:21, Annedal

7 Rindö 2:48 Sommarvilla tillbyggd i omgångar, fr S.

8 Rindö 2:49, förtätning genom avstyckad mark kring uthus, fr SÖ.

8 MJÖLDAMMEN

Kronans/Fortifikationsförvaltningens magasin/förråd i faluröd liggande fasspontpanel finns kvar. Över östra gavelns port finns en gjutjärnsplåt med årtalet 1881. Under kriget tjänade magasinet som krutförråd. Ett järnvägsspår finns kvar utefter den norra långsidan.

På lantmäterikarta från 1697 kan man se ett vattensystem. Detta bör ha varit platsen för en kvarn under lång tid.

På Euréns Ångbåtskarta från 1897 står det Krutbruk på denna plats.

Längst ned på Mjöldammsvägen finns ett torpställe, numera fritidshus, daterat 1863, med en källarstuga och två äldre uthus.

Mot norr arbetar/tjänstebostäder.

Äldre sportstugor och ett litet antal moderna fritidshus på naturtomter finns väster om Mjöldammsvägen.

- 1 Rindövägen
- 2 Mjöldammsvägen
- 3 Torpställe från 1863
- 4 Yngre torp
- 5 Magasin från 1881

5 Rindö 2:139, Magasin, fr NV.

5 Rindö 2:139, Magasin, fr V.

4 Rindö 2:141, Torpställe, fr V.

4 Rindö 2:264 & 2:141, fr S.

9 RINDÖTORG

Vid Rindötorg finns en lanthandel och en krog, byggt av Forsberg/Ekengren i början av 1990-talet.

Modern småhusbebyggelse runtom, på små anlagda tomter, avgränsade med låga staket.

Oskar Fredriksborgsvägen byggdes 1994.

- 1 Oskar Fredriksborgsvägen
- 2 Rindövägen
- 3 Rindötorg
- 4 Grupphusområde
- 5 Nya villor

3 Rindö 3:30, Rindötorg med lanthandel och krog, fr NV.

4 Rindö 3:30, Grupphusområde, fr NV.

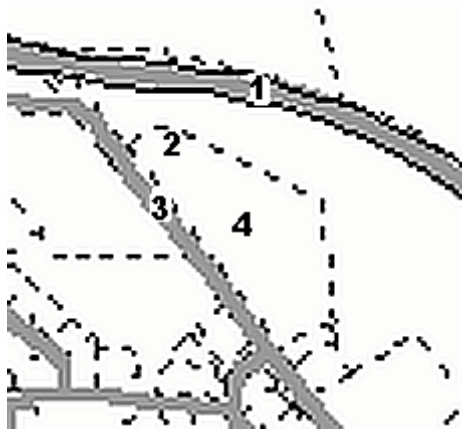
5 Moderna villor vid Rindötorg, fr NV.

10 LUPINEN

På denna plats drev familjen Zetterholm Hedvigsbergs/Matildeborgs handelsträdgård. Det var stort och hade många växthus. Det fick så småningom förfalla och revs därefter.

Nu finns här ett bostadsområde med radhus och parhus, i 1 och 2 plan, byggt på 1980-talet. Man har små anlagda, plana tomter. Området avskärmas mot Rindövägen av en ca 1 meter hög häck.

Namnet kommer av alla de lupiner som fanns kvar efter Hedvigsbergs handelsträdgård.

- 1 Oskar Fredriksborgsvägen
- 2 Lupinvägen
- 3 Rindövägen
- 4 Grupphusbebyggelse

4 Rindö 3:19, Grupphusområdet Lupinen, fr SV.

11 VEGA

Namnet Vega kommer troligen av att Otto Nordenskjölds (1869-1928) båt Vega rustades inför Nordpolsexpeditionen 1901 här vid stranden.

Vegabryggan trafikerades från 1881 med en ångslup som gick längs Rindös södra kust. 1882 bildades Rindö Ångslups AB som gick med ångslupar till Lindalssundet genom Ramsö- och Rindösunden. Passbåtarna övertogs 1885 av Vaxholmsbolaget. Nu finns här stora bryggor med plats för ett stort antal fritidsbåtar.

Bebyggelsen vid Vega utgör ett av de bäst bevarade områden med sommarvillor på ön då det är mycket homogent och genuint med äldre bebyggelse. I stora delar finns ingen inblandning av modern bebyggelse.

Vid Rindövägen och vid stranden mot Ramsösundet ligger ett 10-tal välbevarade sommarvillor och några bostadshus från sekelskiftet. De flesta har en relativt anspråkslös trähusarkitektur.

En något mera avancerad utformning har t.ex. Jettendal (5), som är rikt utsmyckat med lövsågeri. Huset är byggt 1870 och exteriören är i välbevarat skick. Namnet kommer enligt uppgift från det danska flicknamnet Jette. På fastigheten finns även en kulturhistoriskt intressant paviljong. Här har även funnits ett stort stall.

I området Elfsten ingår fastigheterna Rindö 3:58-3:65. 1880 såldes sogsmark som delades i fyra lotter och benämndes Elfsten. Lotterna har under åren ytterligare styckats upp.

Bostadshuset på Rindö 3:58 vid Vegabryggan (12) är byggt 1882 och har en intressant arkitektur och nickerier. Nedan följer fastighetens ägarlängd.

1880-81 säljer S.M. Malmberg Elfsten nr.3 till Edla Källbom och Elfsten nr.5 till Betty Pihl.

1883 köper protokollssekreteraren J. Mattiesen Elfsten nr.5 som då är bebyggd med boningshus med 4 vattentunnor, badhus samt byggnad för vedboden m.m. jämte 1/5 andel i ångbåtsbrygga. Elfsten nr.5 benämnes nu 'Tomten'. Köpeskilling för nr.5 9.500:- Strax före har Mattiesen köpt Elfsten nr.5 (3:56-3:57) av Betty Pihl för 1.000 kr.

1886-06-13 säljer Mattiesen nr.3 och nr.5 till kamrer Carl Herman Stapelmohr för i allt 9.000 kr.

1916 köper kamrer Karl Ekström nr.3 och nr.5 av Stapelmohr för i allt 9.000 kr.

1920 säljer Ekström till Nils Fredrik Ringdén och Elsa Gustav för 14.000 kr.

1931 köper Oskar Zakeus för 11.000 kr.

Nuvarande ägare är barnbarn till föregående.

Rindö 3:61 (17) ingick ursprungligen i Elfsten lott nr 3. 1880-1949 var Johan Erik Puke och hans arvingar ägare; 1949 Göta Stéenmark; 1981 nuvarande ägare.

Johan Erik Puke var morbror till Hugo Alfvén (1872-1960). På 1880-talet bodde Hugo här på Elfsten och det blev ett återkommande centrum för hans sommarvistelser under ungdomen. Därför har han fått en väg uppkallad efter sig. På tomten finns en sten med namnet Elfsten inhugget.

Vegaskolan som tillhör den äldre bebyggelsen vid Rindövägen, och som i en mellanperiod varit både segelmakeri och trikåfabrik är nu åter skola. Det finns två gamla skolhus samt ett yngre annex i en kulturhistoriskt intakt närmiljö.

Norr om Vegaområdet ligger Rindös enda kända och registrerade fornlämningar - järnåldersgravfältet.

Från 1960-talet och framåt har permanentboendet stadigt ökat och är nu 85%.

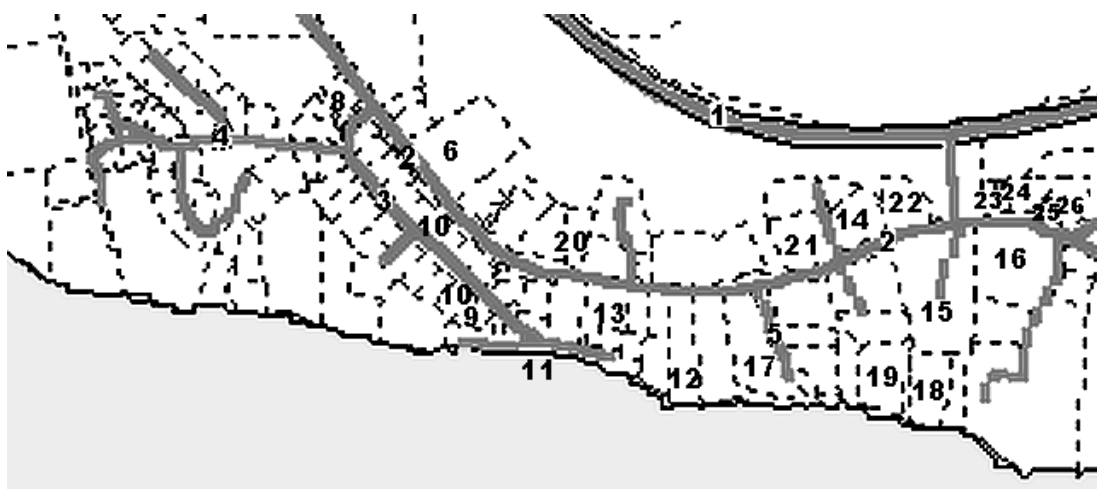
Liten äldre transformatorbyggnad i tegel vid Vegabackens avfart från Rindövägen bör bevaras, eftersom de flesta transformatorer av denna typ har rivits.

Vegabacken var en gång en enda stor trädgård som ägdes av grevinnan Mörner som hade sommarvilla här.

Modern enhetlig villabebyggelse längs Vegabacken övergår vid stranden till sommarvillor från tidigt 1900-tal, blandat med moderna stora åretrunthus. Troligen har dessa styckats från de äldre fastigheterna.

Vid Stefan Löfvings väg finns en modern tät villabebyggelse från 1980-talet med minimala tomter. Stefan Löfving (1689-1777) var Karl XII:s kunnskapare och spion. Han tjänstgjorde vid Vaxholms kastell och stoppade ryssarna en gång vid Lindalsundet. Hans dagboksanteckningar från 1710-1720 gavs ut 1927.

Efter Rindövägen längre österut ligger bl.a. en bondgård, egnahem, sommarvillor och villor från 1960-talet på stora tomter med övervägande naturlig vegetation. Många av dem har namn: Mildasberg, Solberga, Minedal, Rolandsdal, Rolandsberg, Vikingsborg, Lillgården, Bidalite, Henriksberg, Vegalund.

1 Oskar Fredriksborgsvägen	14 Rolandsberg
2 Rindövägen	15 Jettendal
3 Vegabacken	16 Petersbergs gård
4 Stefan Löfvings väg	17 Rindö 3:61, f d Elfsten lott nr 3
5 Hugo Alfvéns väg	18 Rindö 3:66, villa Björka
6 Vegaskolan/Rindö skola	19 Rindö 3:65
7 Rindö 3:23 och 3:218	20 Rindö 3:212
8 Transformatorstation	21 Minedal 3:295
9 Rindö 3:45	22 Rindö 3:216
10 Vegabacken mot bryggan	23 Rindö 3:126
11 Vegabryggan	24 Rindö 3:217
12 Rindö 3:58, f d Elfsten lott nr 3 och 5	25 Rindö 3:214
13 Rindö 3:52	26 Rindö 3:127

6 Rindö 3:22, Vegaskolan/Rindö skola, fr V. Till vänster ligger lärarbostaden.

6 Rindö 3:22, Folkskolan, fr S.

7 Rindö 3:23 & 3:218, fr SV. I det röda huset skötte Yttergren den manuella telefonväxeln.

8 Rindö 3:265, Transformatorstation, fr Ö.

9 Rindö 3:45, fr SÖ. Geijershill I/Mörnerska huset.

10 Rindö 3:30 & 3:32 m.fl. Vegabacken ner mot Vegabryggan, fr NV.

11 Vegabryggan, fr V.

12 Rindö 3:58 fr V.

13 Rindö 3:52, fr S.

13 Rindö 3.52, fr V.

14 Rindö 3:68, Rolandsberg, fr S. Under tidigt 1900-tal fanns ett konditori i källaren.

17 Rindö 3:61, fr NÖ. Här bodde Hugo Alfvén sommartid under ungdomsåren.

15 Rindö 3:670, Jettendal, fr SV.

15 Paviljong på Jettendal, fr SÖ. (skyddsvärd)

16 Rindö 3:123, Petersbergs gård, fr NV.

16 Bostadshuset på Petersberg, fr NÖ.

18 Rindö 3:66, villa Björka.

19 Rindö 3:65, fr S.

20 Rindö 3:212, fr S. Henriksberg.

21 Rindö 3:295, fr SÖ. Vikingsborg.

22 Rindö 3:216, fr SÖ. Rolandshill, f.d. bostad för militären.

23 Rindö 3:126, fr SV. Minedal, troligen det äldsta huset i området. En oxdragare som arbetade vid bygget av fästningen bodde här på den tiden. Gammal parhustyp.

24 Rindö 3:217, fr SV. Solberga som målare Jansson byggt.

25 Rindö 3:214, fr S. f.d. lillstuga på Mildasberg gård, döpt efter Milda Ahlström. Tillbyggt i omgångar.

26 Rindö 3:127, fr SÖ. Mildasbergs gård som tillhörde familjen Ahlström. Till vänster den avstyckade lillstugan.

12 GRÖNVIKEN

Ett 10-tal villor för permanentboende på anlagda sluttningstomter med fruktträd och rabatter. Viding exploaterade på 1950/60-talet. Husen har en enkel arkitektur och en god anpassning i terrängen; låg taklutning (ca 27 grader).

Området är klart urskiljbart och uppvisar en ovanligt oförstörd, sammanhängande och tidstypisk villamiljö. Detta bör skyddas för framtiden. Eventuell ny bebyggelse i grannskapet bör placeras på behörigt avstånd.

- 1 Grönviksvägen
- 2 Grönviken
- 3 Rindövägen
- 4 Mot Rindövägen
- 5 Reningsverk

4 Rindö 3:161 & 3:162, Grönviksvägen mot Rindövägen, fr S.

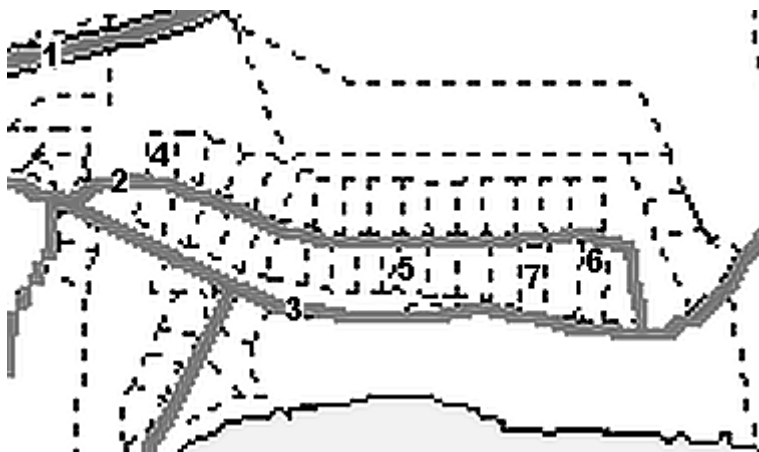
13 SOLÖVÄGEN

Här låg det stora Café Höjden. Det var ett välbesökt café, konditori och danslokal. Det brann ner 1946. Kvar på fastigheten finns en liten röd stuga, som ingick i caféörelsen. I den pågick förfalskning av penninglotter 1944-45.

Idag är hela området efter Solövägens båda sidor enhetligt bebyggt med friliggande Gullringshus från 1960-talet. Efter den södra sidan mot Rindövägen är så gott som samtliga utförda med souterrängvåning och långsgående balkong. På den norra sidan ligger 1-planshus; alla har låga sadeltak (ca 27 grader). Tomterna är små anlagda trädgårdar i sluttning, avskärmade med låga staket.

Det är viktigt att slå vakt om områdets enhetliga karaktär vid om- och tillbyggnad.

I närheten ligger en nybyggd experimentvilla.

- 1 Oskar Fredriksborgsvägen
- 2 Solövägen
- 3 Rindövägen
- 4 Rindö 3:162, 3:163, 3:164, 3:136
- 5 Solövägen från Rindövägen
- 6 Rester från Café Höjden, Lotteristugan
- 7 Frigolithuset

4 Rindö 3:162, 3:163, 3:164, 3:136, Solövägen fr V.

5 Rindö 3:143, 3:144, 1:345, 3:146, Solövägen från Rindövägen i SV.

6 Rindö 3:129, fr SÖ. Kvarvarande stuga från Café Höjden - Lotteristugan.

7 Rindö 3:309, fr SÖ. Frigolithuset.

14 RÖRÄNG

Detta kan man förmoda är den urgamla vassängen (rör=vass) vid Rindö gård.

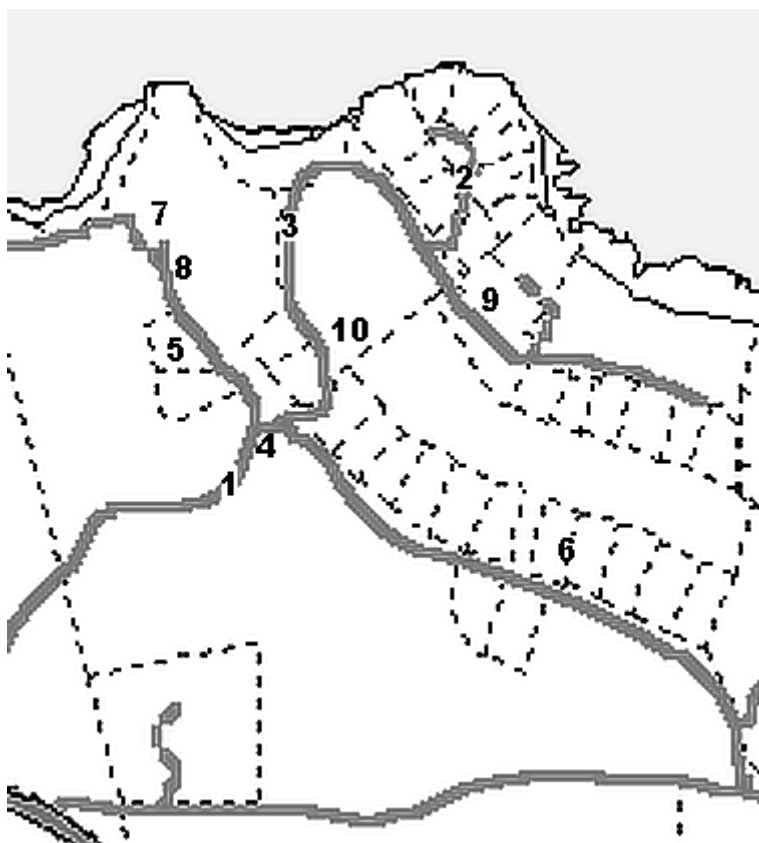
Ängen avsåndrades på 1890-talet. Karl Johan Lundin köpte marken. Han hade lantbruk med fiske samt handelsträdgård. Under tidigt 1900-tal hyrde han även ut bostäder till sommargäster.

På 1920-talet tog sonen Karl Gustav Elis Lundin över och drev lantbruk och trädgårdsmästeri. Kvar finns ett 90-tal fruktträd och en trädgårdsmästarebostad.

Mangårdsbyggnad och ladugård finns också kvar. Gustav arrenderade ut jordbruket till Halling på Bogesund 1947-1960. Konstnären Jenny Nyström har under en period bott på gården.

Gustavs söner Erik, Gustav och Nils Lundin äger nu gården och två permanentbostadshus har byggts; 1970 respektive 1980.

På höjden öster om Rörängsvägen och på udden mot Rindösundet finns en blandad sportstugebebyggelse från 1960-talet och senare. Tomterna är relativt små och bebyggelsen är i ett plan utan källare och med låga takvinklar, 18-30 grader. Liggande träpanel i falurött eller brunt dominerar. Bebyggelsen är väl inpassad i terrängen och inget hus sträcker sig över trädtopparna.

- 1 Rörängsvägen
- 2 Galtbergsvägen
- 3 Holsängsvägen
- 4 Ekonomibygnader och bostadshus på Rörängs gård
- 5 Nya villor
- 6 Sportstugor i sluttning
- 7 Bostadshus, f.d. sommarnöje
- 8 Trädgårdsmästarebostad
- 9 9:e batteriet
- 10 10:e batteriet

4 Rindö 3:238, Ekonomibygggnad från 1930-talet, på Rörängs gård, fr SV.

4 Rindö 3:238, Mangårdsbyggnaden från 18/1900 på Rörängs gård, fr N.

Rindö 3:238, Grindstugan från 18/1900, fr S.

Rindö 3:238, fr S. Bostadshus, byggt som sommarvilla på tidigt 1900-tal.

5 Rindö 3:251, fr NV. I förgrunden f.d. trädgårdsmästarebostad, till höger nybyggd villa.

Rörängen, fr NÖ.

6 Rindö 3:241 & 3:242, Fritidshus i sluttningsterräng, fr S.

15 HOLSÄNGEN

Ängsmark/betesmark som sedan gammalt tillhört Rindöby.

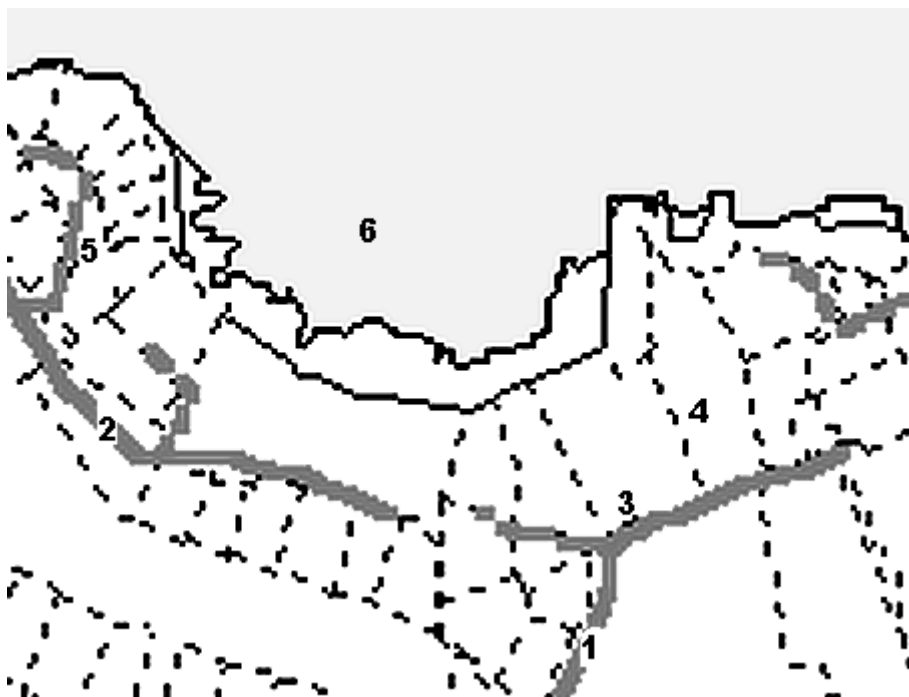
Kronan exproprierade marken och byggde det lilla fortet No.9 i slutet av 1800-talet. Detta finns kvar intakt.

Villa Ekbacken/Elliots villa/ byggdes 1907 av skrotfirmaägaren Elliot. Det är en stor stenvilla med frontespis och brutet, valmat plåttak. Den har under åren haft ett antal olika ägare. Nu är det Kvarns hästgård.

Norr och öster om villan ligger ängen med det stora beståndet Kungsängsliljor som utgör ett skyddat Naturminne.

Vid Rindöbackens slut ligger ett bostadshus som byggdes 1928 av Erik Österman som arbetade vid Kronan.

Ytterligare västerut finns ett mindre antal avstyckningar med moderna fritidshus, eventuellt åretruntbebodda, från 1950-1990 (ju större desto yngre).

- 1 Rindöbacken
- 2 Holsängsvägen
- 3 Villa Ekbacken
- 4 Ängen med Kungsängsliljor
- 5 9 batteriet
- 6 Holsängsviken

3 Rindö 3:113, Villa Ekbacken, f.d. Elliots villa, fr SÖ.

4 Rindö 3:179, fr SV. I bakgrunden Västergården i Rindöby.

Holsängsviken från Skarpö i N. Till höger Getberget.

16 RINDÖBY

Man kan anta att gården tillkom någon gång under 1100, eftersom järnåldersgravarna inte ligger långt ifrån.

Huvudbyggnaden vid Rindö gård byggdes 1749 av tegel från Stora Hästnackens tegelbruk (1730-1830).

Det är utan tvivel Rindös äldsta hus.

1629 fanns en gård på 13 ha med 10 personer mantalsskrivna på den.

1697 gjordes en lantmäteriakt över Rindö gård som då omfattade hela ön.

1745 lät sadelmakaren Johan Henrik Hessler uppföra ovannämnda tegelhus

1797 sålde kaptenen Claes Fredrik Stjernfelt sina två hemman på Rindö till 5 bönder från Ljusterö.

1809 gjordes storskifte av ägorna.

Byordning för Rindö By 1815: 1. Johan Wahlberg

2. Enkan Christina Falk

3. Anders Jansson

4. Carl Lindahl I Ramsjö

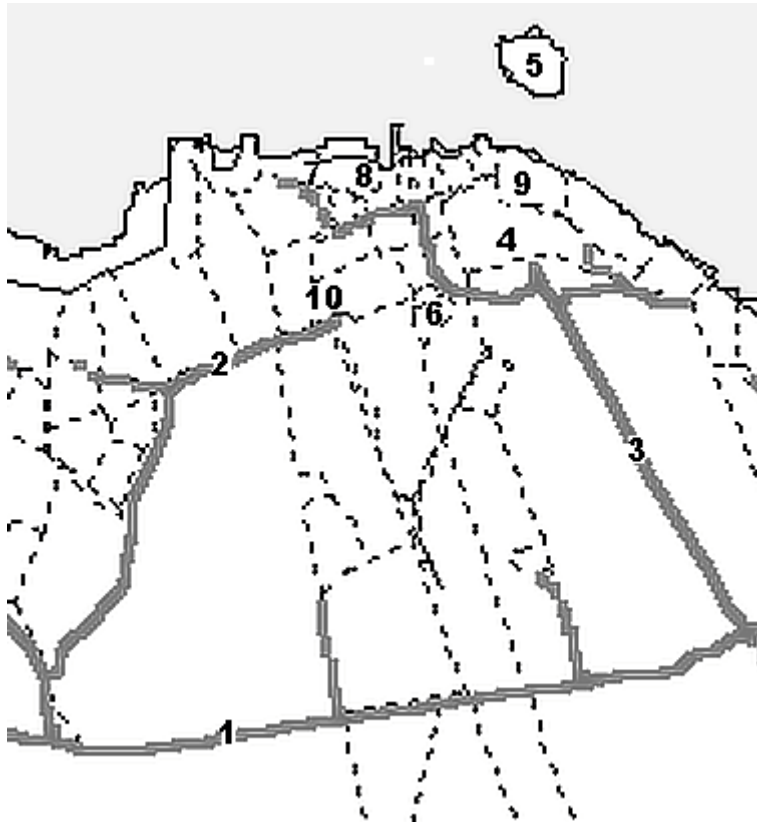
5. Eric Jansson och sonen Jan Ersson

Den brukande bonden hade kor och hästar i kombination med fiske. Jordbruket lades ner 1960.

Kring det putsade tegelhuset finns ett par gamla uthus kvar. Byggnaden som täcks av ett plåtklätt sadeltak med vindskupor och profilerade taklister var länge delad i två lägenheter med separata ingångar på östra långsidan, då Kronan en gång exproprierade halva huset! Nuvarande ägare familjen Wiebe har emellertid sedan några år förvärvat hela huset.

Bebyggelsen i byn består i övrigt av ett antal hus från 1800-talet. Det är exempelvis Västergården och Kullen. Under 1880-1890-talet ombyggdes en del av byns hus för sommarboende, samtidigt som flera sommarvillor uppfördes i omgivningen. Nu - vårvintern 2004 - är 50% av husen permanentbebodda.

- 1 Militärvägen
- 2 Rindöbacken
- 3 Byvägen
- 4 Stenhuset
- 5 Lillholmen
- 6 Bostadshus
- 7 Rindö 3:116
- 8 Rindö 3:256
- 9 Rindö 3:118
- 10 Rindö 2:259 och Rindö 3:122, Lilla västergården

4 Rindö 3:296, Gamla ekonomibygnader, fr V.

4 Rindö 3:296, Bod, fr S.

4 Rindö 3:296, Gammalt, rustat uthus, fr S.

4 Rindö 3:296, Lillstuga, fr S.

5 Rindö 3:320, Lillholmen, fr SV.

6 Kullen som fiskare Tomsson byggt, fr NV.

6 Bybebyggelsen, fr Ö.

6 Gammalt bostadshus i Rindöby, nu fritidshus, fr NV.

7 Rindö 3:116, Bergsprängare Bergs hus, byggt 1908, fr V.

8 Rindö 3:256, Bostadshus vid stranden, fr SÖ.

9 Rindö 3:118, fr S.

10 Rindö 3:259, Västergården till vänster i bakgrunden, fr N.

Rindö 3:122, Lilla västergården

17 BYVIKEN

"Inne i skogarna nordväst om Oscar Fredriksborg ligger det fruktade Byviksfortet (vid Militärvägens östra ände mitt emot idrottsplatsen). Det var fordom en kanonspäckad bergsfästning inom en nedsprängd vallgrav 100 x 30 meter i fyrkant. Det är en kuslig anläggning, där det under andra världskriget gick dubbelposter, sedan en vakt gripits av stora skälvan och skjutit vilt omkring sig i buskar och berg en höstnatt." Fortet byggdes 18/1900 och är insprängt i berget med en s.k. torr vallgrav runtom. Det är byggt av sten och betong. De kanoner som stått på fortet finns insamlade på Oskar Fredriksborgs område. Det skulle alltså kunna återställas och bli ett intressant militärhistoriskt landmärke i strövområdet.

På Ekudden har funnits en äldre sommarvilla som rivits och ett nytt hus har byggt på den gamla grunden. Det tillhör Lasse Godberg som kommer från den gamla bondesläkten Godberg i Rindöby. Sundet vid Ekudden ligger i huvudfarleden till Stockholm och har alltså inga pålningar/försänkningar som många andra sund kring Vaxholm har.

I Byviken ligger den gamla Rindö folkskola som har behållit sin ursprungliga monumentala karaktär. Skolverksamheten lades ner i början av 1960-talet. Nu finns ett segelmakeri i i byggnaden.

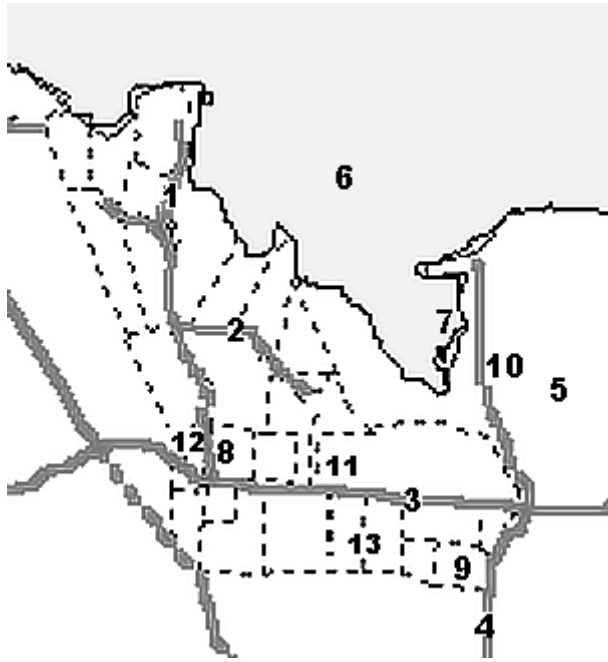
Byvikens båtklubb har stora bryggor för fritidsbåtar. I anslutning till båtklubben ligger ett litet förråds-hus med hög betongsockel. Det har varit militärens komposteringsanläggning för latrin. Den färdiga produkten såldes till de många handelsträdgårdar som fanns på Rindö.

Linnebergs trädgårdsmästeri intill var stort: Man hade avsalu i Vaxholm. Det lades ner 1965. Bostads-huset finns kvar.

Intill Byviksvägen söder om Militärvägen ligger egnahem från tidigt 1900-tal. Det var hantverkare och entreprenörer som bosatte sig här och ofta hade sin utkomst vid Kronan. Även här fanns café & pensionat, Annehill och Vårbacka. Kundunderlaget byggde på de många hantverkarna och alla inkallade soldater.

Vid Hildeborg, byggt 1910, fanns ett åkeri. Det var Johan Magni Svensson från Småland som startade verksamheten med Kronan som arbetsgivare i början. Hans sonson har fortsatt verksamheten som en entreprenör 'i tiden'.

Egnahemmen har stora anlagda tomter med fruktträd och rabatter och inte minst uthus för olika behov som verksamheterna krävde. Det är önskvärt att i framtiden försöka behålla dessa stora trädgårdstomter och uthus, så att den specifika karaktären av småföretagsverksamhet ej försvinner.

- 1 Rindö Ekudde
- 2 Tallviksstigen
- 3 Militärvägen
- 4 Byviksvägen
- 5 Byviksfortet
- 6 Byviken
- 7 Byvikens båtklubb
- 8 f.d. Rindö folkskola
- 9 Rindö 3:204
- 10 Latrinstation
- 11 Anneberg, f.d. Lönnebergs handelsträdgård
- 12 f.d. Café Värbacka
- 13 Rindö 3:209, 3:205 plåtslagare Möllers & 3:206 Annehill, f.d. pensionat

9 Rindö 3:204, Hildeborg, byggt 1910 av Johan Magni Svensson, fr S.

9 Rindö 3:204, Hildeborg, Åkeriets verkstäder, fr SV.

1 Byviken mot Rindö Ekudde, Rindö 3:188, fr SÖ.

10 Militärens f.d. latrinstation, fr V.

11 Rindö 3:207, f.d. Lönnebergs handelsträdgård, fr SÖ.

8 Rindö 3:196, f.d. folkskolan, fr S. 1960-80 var här ungdomsgård; nu segelmakeri.

3 Militärvägen, fr V.

13 Rindö 3:209, 3:205 & 3:206, fr NÖ. Det gula huset är f.d. pensionatet Annehill.

12 F.d. Vårbacka Café, fr S. Huset flyttat från Värmdö under första världskriget. Caféet hade en veranda som nu är borttagen.

18 OSKAR FREDRIKSBORG

Statligt byggnadsminne sedan 1990-tal och sedan 1987 område av riksintresse för kulturmiljön. Det ingår som en del i de bevarade försvarsanläggningarna runt Vaxholm och representerar fästningskonstens utveckling från början av 1700-talet till 1800-talets senare hälft.

Mot slutet av 1860-talet påbörjades Oscar Fredriksborgs fort. Erforderlig mark exproprierades från hemmansägaren Carl Johan Godbergs ägor 1869.

Fortet uppfördes 1870-77 för att ersätta det nybyggda och redan omoderna Vaxholms Kastell. Oscar Fredriksborg består av ett övre och ett nedre befästningsverk som är förenade genom en i berget sprängd tunnel. I fortet ingår även kasern, förläggings- och förrådsbyggnader och flerbostadshus. Söder om anläggningen tillkom efterhand en komplementbebyggelse. Hit förlades i början av 1900-talet det nyuppsatta kustartilleriet (1902), för vilka huvuddelen av de nuvarande byggnaderna på platsen uppfördes.

1870-1877 Oscar Fredriksborg vid Oxdjupet användes som truppöfning och fängelse.

1842-1890-talet Kronoarbetareskåren/Grågubbarna byggde gator och vägar i Vaxholm och på Rindö.

I samband med byggandet av Vaxholms fästning spärrades passagen mellan vissa öar med stenvallar. Dessa byggdes upp under stor möda strax under vattenytan. De finns kvar mellan öar runt Resarö och mellan Skarpö och Rindö; fanns även i Oxdjupet. Den enda öppna passagen in till Stockholm var under en period Kodjupet. Försänkningarna utmärktes på sjökortet med en dubbelprickad linje. I de flesta finns en smal öppning som tillåter passage för mindre båtar.

Försvarsanläggningen var färdigbyggd 1878 och bär namn efter Oscar II. Fästningen gjorde det möjligt att ta bort försänkningarna i Oxdjupet. Vid slutet av 1880-talet var befästningsarbetena slutförda. Det övre och nedre verket, det egentliga Oscar Fredriksborg några 100 meter norr om färjeläget, stammar från slutet av 1800-talet och var så beskaffat att där kunde höja sig grova kanonen bakom vad som på avstånd syntes vara fridfullt grönskande strandslutningar. Trots detta förlorade det sin betydelse redan under första världskriget, då försvaret flyttades längre ut i skärgården. Fästningen togs ur bruk 1925.

En rad olika regementen hade under tiden förlagts vid Oskar Fredriksborg: Artillerikåren, 1889, Grenadjärregementet 1907-1921, Kustartilleriregementet KA1, 1902, Amfibieregementet Amf1, 2001.

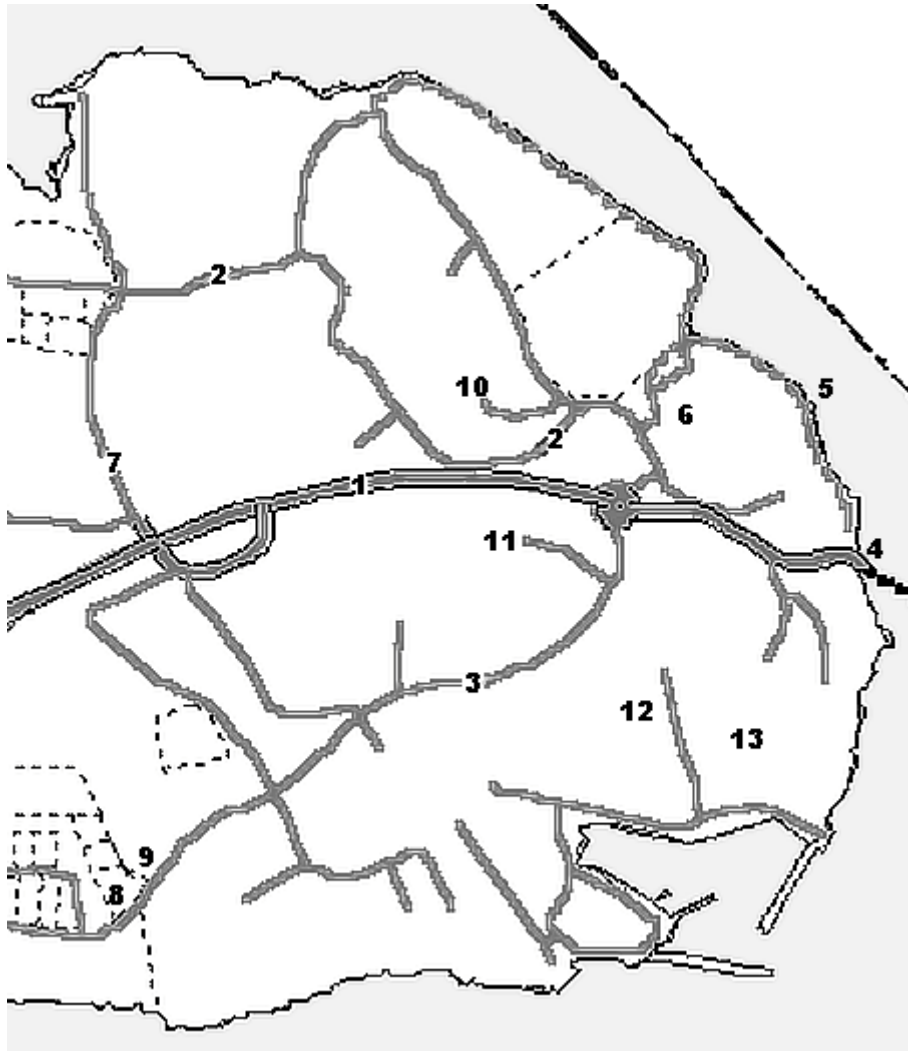
1947 fanns det ett 50-tal byggnader inom området. Ett stort antal har rivits och bränts ned: Kapernaum byggdes som bostad åt de Grågubbar som byggde fortet. Därefter var det underofficersmäss m.m. Det revs på 1980-talet. Det har funnits oxstallar och redskapslider. Ett utedass från 1902 finns kvar och vattentornet från 1904. 1914-1918 fanns en musikpaviljong på höjden som byggdes in till café och ungdomsgård Holken i slutet av 1950-talet. Man hade bio i gymnastiksalen (inte dagens biografbyggnad), minigolfbana, idrottsplats (innan den vid Byviksfortet byggdes.) Dessa faciliteter fick även nyttjas av öns befolkning. Dansbana i slutet av 1940-talet fram till 1970. Staket runt anläggningen sattes upp först 1963. Då byggdes vaktkuren.

Vid platsen för vaktkuren låg en gång Rindö centrum. Här fanns mjölkbod, lanthandel, köttbod och tobaksaffär.

1884-1899 hade Oscar Bothén diversehandel i den nya handelsboden, som sedan blev bostad för musikdirektörerna vid KA1.

Amf1, Amfibiebataljonen ägs av Fortifikationsförvaltningen som är den största markägaren på Rindö.

- 1 Oskar Fredriksborgsvägen
- 2 Militärvägen
- 3 Rindövägen
- 4 Färjeläget
- 5 Oxdjupet
- 6 Fortet
- 7 Byviksvägen
- 8 Rindö 3:213 Nilssons i Dalen

- 9 Ev. militärens gamla likbod
- 10 Gammal underofficersbostad
- 11 Bibliotek och kanslihus
- 12 Dykutrustningsförråd
- 13 Grenadjärsområdets befälsbostäder

8 Rindö 3:213, fr S. Nilsson i Dalen hade speceriaffär på 1950-talet. Han hade förut haft affär i Dalen, så därav namnet trots att denna affär låg på en höjd. Nu är huset privatbostad och renoveras varsamt.

9 F.d. Kronans likbod, fr SÖ. Bodan flyttat från Oskar Fredriksborg på 2000-talet.

10 F.d. underofficersbostad - ett av militärens äldsta kvarvarande hus, fr SÖ.

11 Biblioteket och kanslihuset, fr SV.

12 Förrådshus för närvarande för dykutrustning, fr V.

13 Grenadjärsområdets befälsbostäder, fr SV.

KÄLLOR

Tryckta

Johansson, Tore: En Skarpöpojke berättar, 1983.

Källman, Rolf: Kulturhistoriska miljöer i Värmdö kommun, 1991.

Länsstyrelsen i Stockholms län: Kulturminnesprogram för Vaxholms kommun, 1982.

Matz, Edvard & Erling: Sällsamheter i Stockholms Skärgård, 1978.

Nordström, Alf & Sjöberg, A: Vägvisare till skärgården i Stockholm, 1982.

Pihl Atmer, Ann-Katrin: Sommarnöjet i Skärgården, 1987.

Åkerman, Anders: Stockholms skärgård från A till Ö, 1991

Otryckta

Intervjusamtal och guidning tillsammans med:

Hardy Hedskog på Oskar Fredriksborg

Nils och Erik Lundin i Röräng

Maja Wennberg Svensson på Solövägen

Lars Wiebe i Rindöby